

forfatningsret, 2. udgave ved Peter Germer (1973), side 402, bl.a. følgende:

»Hvis en koncession eller bevilling til at udøve en vis erhvervsmæssig virksomhed, f.eks. gods- eller passagerbefordring med bil eller fly, færgefart, biografteater eller beværtning, er meddelt for et bestemt åremål, er koncessionshaverens ret i dette tidsrum beskyttet, men en forventning om fornyelse for et nyt tidsrum vil normalt ikke være beskyttet...«

4.2. Hvilken personkreds nyder beskyttelse?

Det er i den statsretlige litteratur almindeligt antaget, at beskyttelsen i grundlovens § 73 gælder, uanset hvem der er rettighedens subjekt.

Beskyttelsen gælder således ikke kun til fordel for enkeltpersoner, men også til fordel for juridiske personer, herunder kommuner, jf. Poul Andersen, Dansk Statsforfatningsret (1954), side 728, Max Sørensen, a.st., side 404, Alf Ross, Dansk Statsforfatningsret, 3. udg. Ved Ole Espersen (1980), side 653 f, Peter Germer, Statsforfatningsret, 2. udg. (1995), side 223, og Henrik Zahle, a.st., side 170 f.

4.3. Hvornår er et indgreb i en beskyttet rettighed ekspropriativt?

4.3.1. Generelt om problemstillingen

Det er ikke enhver regulering i forhold til en ret, som er beskyttet af grundlovens § 73, der udgør ekspropriation.

Det er således almindeligt antaget, at lovgivningsmagten – uden at der foreligger ekspropriation – kan regulere udøvelsen af de rettigheder, der er beskyttet af § 73, idet lovgivningsmagten kan opstille almindelige regler om begrænsning af borgernes handlefrihed og i deres råden over, hvad de ejer, jf. Max Sørensen, a.st., side 405.

Afgrænsningen mellem på den ene side de indgreb, der er tvangsafståelse i grundlovens forstand, og for hvilke der derfor skal ydes ejeren erstatning, og på den anden side de indgreb, der kun indebærer en regulering af ejendomsrettens udøvelse, og som ejeren derfor må affinde sig med uden erstatning, kan imidlertid give anledning til tvivl.

Det er i den forfatningsretlige litteratur og praksis almindeligt antaget, at afgørelsen af, om et indgreb har karakter af ekspropriation, må bero på et samlet skøn over indgrebets beskaffenhed, jf. bl.a. Henrik Zahle, a.st., side 173 ff,

Max Sørensen, a.st., side 412, og Alf Ross, a.st., side 666 f.

Som momenter, der må tillægges betydning ved udøvelsen af dette skøn, peges navnlig på indgrebets formål, i hvilken grad indgrebet i ejendomsretten er generelt eller konkret, herunder om det rammer mange eller få ejere, indgrebets intensitet, om indgrebet angår en aktuell eller kun en fremtidig råden, samt om indgrebet går ud på at overføre ejendomsret fra en hidtidig ejer til en ny eller på en tilintetgørelse af ejendomsretten. Lovgivningspraksis på området antages også at kunne tillægges betydning.

Myndighedernes adgang til at dispensere fra krav, der udgør indgreb i en rettighed, som nyder beskyttelse efter grundlovens § 73, kan indgå som et moment, der taler for, at ordningen ikke indebærer ekspropriation. Det skyldes, at dispensationsbestemmelsen kan anvendes i konkrete tilfælde, hvor indgrebet rammer særligt hårdt, jf. Henrik Zahle, a.st., side 183 f.

Det bemærkes i øvrigt, at ekspropriation kun kan finde sted med hjemmel i lov, jf. Peter Germer, a.st., side 240 ff. Indeholder en lov ikke hjemmel til indgreb af ekspropriativ karakter, kan et sådant indgreb derfor ikke foretages, jf. Henrik Zahle, a.st., side 173.

4.3.2. Særligt om vilkår for erhvervsudøvelse m.v.

4.3.2.1. Litteratur og retspraksis

Henning Skovgaard, Offentlige myndigheders erstatningsansvar (1983), side 135 ff, gennemgår spørgsmålet om, i hvilke tilfælde vilkår for erhvervsudøvelse og virksomhedsindskrænkning eller -forbud udløser erstatning. Herom anføres bl.a.:

»Den overvejende del af alle offentligt fastsatte erhvervsvilkår fastsættes og ændres i mere eller mindre olympisk ophøjethed på lovgiver- og departementsniveau, hvor generaliteten i vilkårene og den manglende kontakt til den enkelte skadelidende hæmmer anvendelsen i det traditionelle fejlansvar eller i byrdeansvaret (Grl. § 73). Der vil også typisk være tale om vilkår eller vilkårsfastsættelse, som erhvervsvirksomheder kan assimilere uden alt for stort besvær ...

Heller ikke begrænsninger i produktionsvolumen ... hvem man må handle med ... eller endog meget byrdefulde ændringer af visse forudsætninger for en given erhvervsvirksomhed som fjernelse af beskyttelsestold ... højere alders-